

Te Toa Takitini

(I tipu ake i roto i Te Kopara)

Ko te Kopara na Te Pipi-wharauoa

Ko Te Pipi-wharauoa na

Te Kupu Whakamarama o te tau 1898.

Registered at the G.P.O as a Newspaper.

NAMA 4

HASTINGS

NOMEA 1, 1921

Ki te Kore Koutou e Ripeneta.

E aha te ripeneta? He tahuritanga atu i te pouri ki te maramatanga. Ehara i te mahi kotahi ka mutu ai, engari he ahuatanga e tipu tonu ana. Ahakoa rangatira pera me Nikorima, ahakoa wahine puremu pera me Meri Makarini, kotahi tonu te huarahi e ora ai, ma te ripeneta. Ki te kore e ripeneta, ka mate. Kei te karanga tonu te Wairua Tapu kia ripeneta tatou, kia whakareera te ahuatanga tawhito, kia awhitia te ahuatanga hou, kia hanga houtia te temepara.

He mate kei te huarahi e takahia nei e te hunga e ki nei ki o ratou wairua "E kai e inu, kia koa tatou."

Na to tatoa kuare ki tenei rongo-pai ara ki te ripeneta, i tere ai to tatou turi-korohēke. Mehemea ka marama tatou ki te tikanga o te ripeneta, ka kite tonu tatou i nga maramatanga hou o terra ra o tena ra, ka rongo tonu tatou i te reo o te Wairua Tapu, e ako ana kia kaua e hoki whakamuri nga whakaaro engari e hoe i to waka, "tangohia he piko, tango mai he rae: waiho atu. Toia."! Tenei wa he wa no te taitamariki. Engari ratou he tere ki te hopu i tenei taonga i te ripeneta. Kei a ratou te ngakau kaha ki te whakatutuki i nga akoranga hou. Te kupu a te Karaiti "ki te kore koutou e ripeneta e kore koutou e kite i te rangatiratanga o te Atua." He tai-tamariki a te Karaiti me ana Apotoro ka whakatakoto nei ratou i nga kaupapa o te whakapono. He tai-tamariki te nuinga o nga tangata na ratou i whakatakoto nga huarahi hou mo te ao.

Kei te raruraru katoa te ao i tenei wa ki te ahua tanga o Ingarangi, o Amerika, o Tiapani. He aha a Hiruharama i mate ai? Na te kore ripeneta, ka ngahoro nga waara o Hiruharama. Kaore ia i titiro ki te pono raua ko te tika.

Koira ano hei mate mo enei iwi nunui o te ao ki te mahue te Atua i a ratou. Kaore he iwi o te ao i tipu i runga i nga mahi ringaringa kaha, i nga mahi kohuru, i te whakahawea ki te Atua. Ko te tipu o te iwi o te tangata hoki, e mahi nei i nga mahi pohehe he pera me ta Rawiri i waiata ai "I kite ahau i te tangata hara e kake ana : e tautorotoro ana me te puriri matomato. Heoi pahure noatu ia, a, kore kau noa iho : ae, i rapua ia e ahau, a, kihai i kitea. (Wai. 37.35.

Kei te whakaatu a tatou Nu Pepa tera etahi Manuao hou kei te hanga mai inaianei. Ko te utu mo te mea kotahi e ono miriona pauna! Hei patu tangata te mahi nei. Kei te whakataetae ano nga mana nunui o te ao, ina hoki kei te mahi Manuao a Ingarangi, a Amerika, a Tiapani. E kiia ana kaore ano he Manuao hei rite me enei te kaha. Engari ahakoa enei mahi ko te tuhituhi kaore e taea te ukui "Ki te kore koutou e ripeneta—e aroha, e mahi pono, e wehi ki te Atua—ka pera katoa ano hoki koutau te mate" E te iwi Maori, kei te pehea tatou? Kei whea o tatou tai-tamariki kaha o tenei whakatipuranga. Ko te nuinga kei nga huarahi takaro e haere ana, kei te ara whanui o te ao. Tena ra whakaarotio iho o tatou huarahi, ka hopu ai ki te taonga hou a te Karaiti i tuku mai ai ki te ao, te ripeneta, ara te mahuetanga atu o te pouri, te tahuritanga atu ki te maramatanga.

Kohatu Whakamahara. Kei te 5 o ngara o Hauere ka hurihia tetahi kohatu ki te kainga o Te Omana i Te Mahia (Geo. Ormond, Esq.) Kua tae mai taua kohatu kei Nepia inaianei, a kei te whakamaua nga korero. He tohu whakamahara taua kohatu mo Alex Ormond i mate ki te pakanga, mo ana hoa tokowhitu hoki i mate katoa i te wa o te pakanga. He whanau kotahi ratou katoa. Ko to ratou ingoa hapu ko Rongomai-wahine.

Whakamahara mo Henare te Wainohu. Kua tae a Hemi Huata ki Nepia ki te whakatuturu i te kohatu whakamahara mo Henare, kua oti hoki te haina o nga pukapuka. Ko te utu mo taua kohatu £1,000. Ko te kohatu o runga ko te ahua tonu o Henare. He mapere te kohatu, kei te mahia mai i Itari. Kei a Aperira ra no oti ai tenei kohatu, ara tu ai ki Te Wairoa. Ko nga mapere o Niu Tireni kaore i rahi mo te hanga mai hei tangata, na reira i tikina ai i tera taha o te ao, ara i Itari ra no.

Mo nga Tamariki kaha te Rewharewha, me kai i te

WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/9, 2/9 patara

TE HINOTA O WAIAPU.

(Te whai korero a te Pihopa)

8. *Nga Whare-mihana.* Kua rihaina a Miss Young i tana mahi i Te Whakarewarewa. E waru ona tau mahi ana i te Mihana. Kua marenatia inaia tata ake nei. Ko tona riiwhi ko Miss Seth Smith. Kei te pai te whakahaere a Miss Hare i te mihana i Ruatoki. E rua tekau nga tamariki kei tana Kura e noho ana. Kua oti to ratou whare hou. Kei te hihiatia he kai-awhina mo tenei mihana me tetahi kai awhina mo te mihana i Te Whakarewarewa. Kei te pai te whakahaere a Miss Davis i te mihana i Tokomaru. Kei te kaha te hapai a Miss Newman i te Mihana i Manutuke, engari ko te mate kaore he whare-mihana. Ko te tekiona hei tuunga kua rite. Ko te moni hei hanga i te whare he iti rawa.

Ko te Whare-kura i Te Hauke kei te piki haere i runga ano i te pai o nga whakahaere a Miss Aplin raua ko Miss Thornton.

9. *Ratana.* I te mea kei te whakaaturia nga ahua-tanga o te taha Maori o to tatou Pihopatanga, e kore e taea te whakarere noaiho o nga mahi a Ratana. E ki ana nga nupepa he tangata mahi merekara a Ratana, ara kei te taha whakaora tinana anake.

Kei te pohehe tera whakaaro. Kei te whakatahuri mai a Ratana i te whakaaro o te Maori i nga mahi tohunga kua huri mai ai ki te Tokotoru Tapu, ara i nga atua maha ki te Atua kotahi, Matua Tama Wairua Tapu. E ki ana ia kaore ia e kaha ki te whakaora, engari ma te Atua ka ora ai. Kei te ako ia i te tangata kia ripeneta kia tahuri ki te Atua. I runga i taku whakaaro he mea tika kia awhimatia atu a Ratana i runga i tana mahi e haere nei, tukuna atu ana e ahau a Rev Piri Manaro hei awhina haere i a ia i ana haereere i Aotearoa nei tae atu hoki ki Te Waipounamu.

10. *Te Aute Kareti.* E 97 katoa nga tamariki kei Te Aute inaiane. Katahi ano ka eke tenei kante. E 40 nga tamariki kei te whanga ki te wa e watea ai he ruuma mo ratou.

Kua tangohia mai e nga Kai-tiaki nga eka e 600 hei mahi ahuwhehua ma nga tamariki e ako ana i te hohonutanga atu o te mahi paamu. Ka mau tonu hoki te ako i nga tamariki e tika ana mo nga hohonutanga atu o te matauranga, ara ka noho tonu mai te karaibe matriculation mo nga tamariki kei te ahu pera nga whakaaro. Na te mate kore-moni i padu te whakaaro o nga kai-tiaki i tenei wa. Ara na te nui rawa o te utu mo te hanga i nga whare e rite ai enei matauranga, ka kore e taea i tenei wa. Ko te tuturutanga o te mahi kua hikitia atu mo te wa e ngawari ai te utu mo nga mea e whakaarotia ana mo tera o nga huarahi o te matauranga.

Ko Rev. G. R. Finch, B.D., te minita o te Kareti. Kei a ia nga whakahaere e pa ana ki te taha ki te whakapono.

Ko te tiupiri, ara te 50 tau o te tuunga o tenei kura o Te Aute kei te tau e takoto mai nei 1922. E whakaarotia ana he mea tika kia whakanuia taua tiupiri. Tera e whakatakotoria te kohatu o te kokonga o Te Aute Kareti hou i taua wa.

11. *Hukarere*. Kua hoki mai a Miss Emily Bulstrode i Ingarangi a kua noho ano hei tumuaki mo Hukarere. I a ia e ngaro atu ana, ko Mihi Mere Hooro te Kai-whakahaere o Hukarere. Kanui te whakamihhi ki te kaha o Mihi Hooro i te wa e ngaro atu ana a Miss Bulstrode.

12. *Waerengahika*. I te kaha o te piki haere o nga utu mo nga mea katoa, ka uaua te whakarite i te nama o tenei kura. Ahakoa e rua nga whakarahinga ake i te utu mo nga tamariki e kura ana i reira, kaore i hoki te nama engari piki ana ki te £1,000. I te hui a nga Kai-tiaki whakataua ana me kati. He nui te pouri o nga Kai-tiaki mo tenei whakatau engari kaore he whakatau ke atu i te mea kei te piki haere tonu te nama. Ko to ratou manawapa ko te kai-whakaako tumuaki ara ko Mr. McGruther me ona kai-awhina. No te whakatakotoranga i tenei take ki te Kawanatanga, ka arohaia mai e ratou, a homai ana e ratou he moni kia puare tonu ai a Waerengahika. Ko taua moni a te Kawanatanga he mea tuku mai e ratou mo tenei wa, engari kei te wa e piki ai te utu o nga whenua rihihi o te Kura me whakahoki ano te moni a te Kawantanga.

He Eropereina. Kei te wa e pai ai nga rangi ka rere mai a Kapene Paura (Fowler) i Invercargill ki Akarana. Ki tana whakaaro ka taea e ia tenei rere roa i te ra kotahi. E wha nga wahanga mo tana rere. Te wahi tuatahi i Invercargill ki Timaru, te tuarua ki Kaikoura, te tuatoru ki te Hawera, te tuawha i te Hawera ki Akarana. Ko te paerata me te pahihhi ana hoa ina rere mai. Ki te kore he raruraru ka taea e ia tenei rere tawhiti i roto i nga haora tekau-ma-rua, e ai ki tana korero. Kua rere tana Eropereira i te 25 o Oketopa. Kua tae pai ki Akarana. Te tere o tana rere 114 maero i te haora. E iwa haora i rere ai.

Mate-kai. Kai te kaha rawa te mate o Ruhia i te kore kai. Kei te whakahaere tikanga etahi o nga mana nunui o te ao hei awhina i a Ruhia. Kotahi te ropu kei Ahitereria kei te whangai i nga tamariki o tetahi taone pakupaku o Ruhia, ara ko Samara te ingoa o taua taone. E 30,000 nga tamariki kei te whangaia e taua ropu i nga ra katoa o te wa mate-kai. Kua maha nga miriona tamariki me etahi miriona o nga matua o nga wahi katoa o Ruhia kua hemo rawa, na te kore kai i matemate ai.

Te Maori me tona Aroha.

(Na Hori Tupaea)

E hoa ma, tena ra koutou katoa !

Kua tae tenei ki te wa e tika ana kia titiro hohonu tatou ki tenei mea a taua a te Maori ki te tangi tupapaku ara ki te huarahi e mama ai ona tikanga katoa ki te hunga i mahue ake. Ki au ko te takiwa ko te huarahi e mama ai ko te wa mo te tinana o te tangata mate me nehu i muri iho o nga haora e rua tekau ma wha i muri mai i te matenga. Ko nga aroha Maori me tuku apukapuka a-waea ranei ki te pouaru ki nga whanaunga ki nga tamariki ki nga uri ranei o te tangata mate. Ko te tangi ki nga mate katoa o te tangata me waiho ki te ra e nehungia ai te tupapaku, penei me ta te pakeha, Kaore he taumahatanga ake ki nga uri nga tamariki ki te pouaru hoki. Hei aha koa te rereke o enei tikanga i te mea ki taku titiro kua tae tenei ki te wa e tika ana kia ui tatou kia tatou tonu ina hoki he nui tonu a tatou tikanga maori kua taea e tatou te whakarereke. Titiro ki o tatou whare puni kua pokapokaina he wini ki te tuarongo. He aitua ki ta te maori mahara tenei tu ahua o te mahi. Inaianei kua pera katoa nga whare-maori ara kua memeha te wairua maori i a tatou ki nga mea penei. Tera atu ano etahi o nga mea maori kua mahue i a tatou, kaati kaore he whiu i pa kia tatou mo te whaka rerenga i aua tikanga e tatou. Tera tetahi tangata mohio o taua o te maori, i ki taua tanganga "I ahau kua whakaturia nei e koutou ki tenei turanga, ko taku titiro ka titiro whakamua tonu, e kore ahau e titiro whakamuri." Tera ano tetahi tangata i ki "E hoa ma ko te rau tau i a tatou nei kua-mutu, ko tenei rau tau e heke iho nei no nga tama riki me a tatou mokopuna." E hoa ma hei ahea ano tatou uiui ai kia tatou mo a tatou tikanga maori kia tahuri tatou ki te whakamama haere, mo te tae rawa mai o te wa mo a tatou tamariki kua oti i a tatou he huarahi mo ratou i muri i a tatou. Kaore te nuinga o te tangata e rongono ana, engari ko nga uri o te tangata mate e mohio ana ki te ngetengete. Te Aroha pai ki ahau ko te haere ki te tiroiro i te takiwa e takoto mate ana te tangata me te whanga ki te kai e tika ana ma te tangata turoro. He mea pai tonu te kitekite o tenei mea o te turoro i etahi atu tangata i te wa e takoto mate ana i runga i tona moenga, ka koa noa mai te ngakau, a tera pea ka pa mai tetahi wai ora ki roto i tona tinana na kua ora mai i tona mate. Ka tupono ranei ki te kaha rawa atu o te mate kua whai kupu ake ano ki te hunga i hui atu "E i muri nei kia u ki te whakapono, kia

- noho i runga i te tumanako, kia aroha koutou tetahi ki tetahi." I runga i tenei ahua ka haere mama atu te tangata mate, ka noho mama ake te hunga ora Ko te whakaemi o te hunga ora ki nga tangihanga, katahi ano! Mate tangata mate! mate tangata ora! mate atu hoki te putea o te tumanako! Ko te mea nui rawa nei ia ko te Aroha kua mahue iho hei mea whakangetengete, i nga whanaunga i te taenga ki te wa e karokaro ai te ringa i nga pito o te paahi a Marakaia. E hara tenei e te iwi i te taunu ki nga tikanga a o koutou tupuna. I te pai tonu era tikanga i roto i o ratou nei ra; He Rau Tau Hou tenei! Kua taau te ra ki runga i a tatou! Kua whaka-to ki runga i o tatou kaumatua! Ko te ra kei te ura mai ki te hunga e tupu ake ana! Tena ka pehea tatou! He whakatauki na o koutou tupuna "Ka pu te ruha ka hao te rangataki." Na reira kori kori; whawha i te wa kei a koe ano to reo. Whaka-u-ngututia ki nga ahuatanga o te wa i runga i te atawhai o te Kaihanga Amene.

Ahitiria. Ko Ahitiria (Austria) tetahi o nga iwi i whakahoia ki a Tiamani i te wa o te pakanga. Kua kite ia i tana mate inaianei Te rahi o tona whenua i mua, 116,000 nga koea maero. Inaianei e 32,000. Te kante o ona tangata i mua tana o te pakanga, e 28 miriona. Inaianei e ono me te hawhe miriona. Kei te kaha rawa hoki te mate kai o taua whenua. Nui atu nga whanau kaore rawa he paraikete o nga kainga. Ko nga pakeke tonu kei te haere kore hu. Ko etahi o nga tai-tamariki i nga kura nunui e ako nei ki nga mahi takuta me era atu turanga matauranga, mau tonu ai nga koti hoia rorua nei, kei kitea te kore haate o etahi, kore tarau o etahi.

Haina. Kua oho a Haina mo te taha wairua o nga Hainanana. Kua tinata ta ratou ata panna haere i nga Karakia rereke o Haina ake, me te whakariterite haere i nga Karakia a o ratou tipuna. Kua kite ratou ko te whakapono Karaitiana te tino whakakitenga i homai e te Atua ki te ao. I roto i o ratou Kura nunui, huihui katoa nga tamariki matua kua huri ki to tatou Ariki ki a te Karaiti hei Kai-whaka-ora mo ratou 15,500. Kei roto ratou i nga Kura 170. Te ingoa o to ratou ropu, ara he ropu no nga Kura nunui puta noa te ao, ko te "Student Christian movement." Kua katangatia ki Haina te hui nui o taua ropu e hui atu ai nga tamariki whai-taitara o nga iwi e 50 neke atu ranei o te ao. E maharatia ana tera e eke ki te toru mano nga tangata matau o te ao e hui ki Haina a te tau e takoto mai nei. Kotahi tonu te putake hei whakahaere ma ratou, ara ko te Whakapono Karaitiana.

Hon. Heuheu Tukino M.L.C. I Mate Ki Akarana. (Na W. P. Hawaikirangi)

Ahako kua roa te matenga atu o tenei tangata nui o tatou o te iwi maori o te motu E kore e wareware i te whakaaro o te tangata. He tangata ia i whakapau i tona kaha. Me tona mohiotanga kinga take whanui hei painga mote iwi mete motu I timata mai tona uru kinga whakahaere tikanga ite takiwa e ora ana nga kaumatua ka kitea koia te tamaiti tokopakari i roto i o ratau huihuinga. No reira mai ano i uru ai te whakaaaro nui ki roto itona hinengaro i whakawhaititia a i e ia ki roto i te kete ona whakaaaro. Ko te kupu na tena ko te kupu na tena ka hinga nga toa korero. Otira me ki ake. He uri rangatira ia i puta mai i roto inga pou tokomanawa o te kawai rangatira o te Mana o te Wehi o te Manawanui o te Tumanako o te Aroha I U katoa katoa e nei kupu nunui ki runga i tono tinana. E mohio ana te motu katoa i karangatia ia ki te whare Ariki. Tae noa kinga ra o tona wahangu tanga. He mokopuna ia nate Heuheu Tukino i whakaturia hei kiingi kaore ia i whakaae ki taua tunga. Tukua ana e ia kia Potatau, karangatia ana e ia a Potatau kia tae ki Pukawa whakawahia ana e ia hei kiingi. Na te Heuheu Tukino ko te Heuheu Horonuku Nana i tuku a Tongariro ki te Kuini hei Paaka mo te katoa National Park. Na te Heuheu Horonuku ko te Heuheu Tukino M.L.C. 'I mate ia ki te Hohipera o Akarana I tae nga kaumatua ote Arawa o Waikato me Ngati Maniapoto ki te tiki i te tinana. Ko te hiahia o te Arawa kia riro ki Rotorua kia takoto ano te tupapaku i tera marae ona tipuna ki Tamatekapua. Ko Waikato me Maniapoto, I tono kia riro ia ratau whakaaetia ana mauria ana ki Onehunga e te whanau a Henare Kaihau kotahi te po ki tera marae ka mauria ki Huntly ara ki Waahi kotahi te po i tera marae e manaakitia ana e te Rata me Waikato katoa ka mauria ki te Kuiti kotahi te po i tera marae ka mauria ki Taimanunui I tae a Dr. Pomare a W.H. Ururangi me Hira Parata, Dr. Buck Te Rangihira ki tenei marae ka kitea i ko nei te nui o te tangata o Waikato me Maniapoto me tetahi wahanga o Tuwharetoa kotahi te po i tenei marae i te ata ka hoki tetahi wahanga o Waikato, me Maniapoto kia mama ai mo nga waka i te taenga atu ki Waimarino i te 5 p.m. Katae ki Tokaanu ka tokua mai te karere e te tangata whenua mo te ata haere atu ai ki Waihi kia tangi awatea ai ratau ki to ratou rangatira I te ata 10 a.m. katae ki Waihi e tu ana a Ngati Tuwharetoa ko te kiri tahanga anake konga kupu o ta ratou haka. "Ka tanuku e! ka tanuku e! - ka tanuku te tihi o Tongariro ka tanuku." Ana atu te roanga he hanga aroha ki nga tangi a Tuwharetoa i hokia ano kinga tangi o Nehe ra ka mutu te tangi ka tu mai te tangata whenua ki te whakatau a Hoko Patene me etahi atu ko te

Rangihiroa, Dr. Buck, Hon. Dr. Pomare, me te Matengaro Taonui i tu atu o te ope ko te whakaunga atu onga korero ko te uri taane ate tupapaku he tohutohu kia whai i muri inga tikanga a tona matua konga iwi i tae ki te tangi kia te Heuheu ko Waikato Maniapoto Ngati Raukawa te Arawa Ngati Manawa Ngati Apa Whangunui Taranaki Ngati Kahungunu ki Heretaunga me Wairarapa i takoto te tahua moni a te Arawa ki te marae £200 i te ra i pakura nga tangihanga ka takoto te tahua taonga moni a Tuwharetoa 300 kahu maori £400 ko te kupu i oti ia Tuwharetoa kai a Hune 1922 ka whaka tuwheratia te Kohatu ote Heuheu otira kei nga panui pohiri te ra tuturu. Ahakoa pamamao te huarahi ki Taupo kaore e tirohia e te aroha onga iwi o te motu ki a tae a tinana ratau ki runga ki to ratau whanaunga.

Maketu.

Nga moana o Te Arawa.

I tu te hui a te Arawa ki Maketu nei Oct. 18th, 1921.

Te Take—"He whakakotahi i te takoto tararuatanga o nga Kaupapa a te Arawa i tuku ai i ana moana ki te Kawanatanga i te hui i tu kia Tamatekapua i nga tau e rua ka hori nei."

I eke katoa nga morehu kaumatua me nga rangatira taitama. Nga minita i tae mai :— Ko Rev T. Pereiha, o te Pariha, Rev W. A. Te Waaka, o te Whakarewarewa, Rev R. Wikiriwhi, o Maketu.

Te Tumuaki o te hui, W. A. Te Waaka, he mea whakatuhera nga korero o te hui ki te Kupu Inoi. Te Kai whakatakoto i nga take, ko "Mr Levien" o Fielding. Te Heketari me te Kai Whakamaori, Ko Kepa Ehau, Okataina.

I muri i te panuitanga a te Heketari i te kaupapa a Mr Levien, tangi ana te umere a te Arawa i raro i te reo Kotahi i runga ano i te pai me te ngawari o te takoto mai o nga take o te Kaupapa, e mau ake i raro iho nei :—

1. Me mau tonu te mana o te Arawa ki ana tauranga mahinga kai, viz : Koura, Inanga, toitoi, Kakahi, etc., tae noa hoki ki te haehae i runga i te moana.

2. Ko nga moni topu mo nga moana o Te Arawa, Kotahi rau e rua-tekau mano pauna (£120,000), ko tenei moni me waiho topu hai moni tinana, a, me waiho ko te Kai Tiaki mo te katoa hai kai tiaki mo taua moni, me te ata whaihanga ano i tetahi kupu marama i waenganui i a te Arawa me te Kawanatanga.

3. Ko nga moni hua, me tuku ki te ringa o te Minita o tera wa, a, me whakatu tetahi Poari, hei whiriwhiri mo nga hiahia o te Arawa.

4. Ko nga huarahi me nga whakapaunga mo aua moni (hua) me tuku mo nga mahi ki runga i a te Arawa katoa, engari ko aua huarahi kia hohonu kia whanui hoki i roto i a te Arawa katoa.

5. Ki te pa he raruraru i a koutou mo nga moni hua, a, i te Poari ranei, e ahei ano nga karangatanga whanui i roto i a te Arawa, ki te tono ki te Minita kia wehewehea kiia hapu, a, ma ia hapu ano e whakahaere e whakarite hoki nga huarahi hei whakapaunga mo a ratau na moni.

I puta ano i nga whakamarama a "Mr Levien" Ko te tino kaupapa ano mo tenei take ka tukua ano ma "Mr. F. Earl," e whakairoiro, no te mea he roia, he tangata matau hoki ki te whai hanga i era tu-ahua Kaupapa.

Heoi ano.—HEMANA POKIHA.

He Panui Hui. Paunitia atu ki nga hapu i roto i nga hau e wha o Aotea-roa Ka powhiri te Tiriti o Waitangi i te iti i te rahi ki runga i tona marae a nga ra o Maehe 1922. Ahakoa kaore ano te ra kia tuturu, he whakamahara tenei kia noho nga hapu o te iwi Maori i te mohio, tenei te taonga a o tatou Tipuna, matua, ka whakapuaretia. Tena ano te wa e panuitia ai te ra hei huihuinga mo nga iwi ki roto o Waitangi. E nga iwi kia mataara mai ki te powhiri a to tatou mana tupuna a te Tiriti o Waitangi. Ka tu te hui a Ngapuhi ki Otiria Tihema 1. 1921. Ko te wa tenei e whakaturutia ai te ra.

Heoi ano. Matekino Hauraki.

Tiamana Komiti wahine. Tiriti o Waitangi.
Towai, 24/10/21.

Hui Ki Ratana. He whakamahara tenei ki te Hui kua karangatia e Ratana ki tona kainga ki Ratana a te wa o te Kirihimete. Mo te nama 5 o te "Toa" ata wharamaramatia ai nga take.

Kia Tupato Ki Nga Mate. (Na Hemi Pone)

E hoa tukua atu enei korero ki roto i tau Pepa hei mau atu ki nga marae maha o nga motu nei ara hei whakatupato i nga tangata kia noho mohio ki te ahuatanga o nga mate huhua kei te rere haere i runga i nga hau maha o te ao. He tumanako kia kitea he tikanga Kaupare. Kaati i runga i te mea kua whakaturia ahau e te Kaunihera o Tamatea hei Kai-tiroiro mo roto i ona rohe katoa a i runga hoki i tooku ake mahara kia horapa te mohio mai o nga tangata o nga motu nei ki aku i kite iho ai mo nga mate kei te marama i ahau, na reira ahau i tuhi atu ai i enei korero otira ehara rawa ahau i te takuta engari he mahi tenei i matenuitia e tooku ngakau na reira ahua marama tonu i au etahi wahi mo nga mea ra kei te kore e matau ki te ahuatanga o te mate e pa mai ana kia ratou. Otira he pai ke hoki te haere ki nga Takuta ki te iwi matau engari mo nga mea kei wahike rawa mai i nga takuta he mea pai tonu te matau ki etahi ahuatanga tirohanga ake kia mama ai te ngakau ponana. I pa ra ki te motu nei tetahi mate (Puru) "Influenza" i enei tau kua hori ake nei kaati na te kaha o nga whakahaere tanga i iti ai te parekura a taua mate. Ahakoa ra he maha o tatou i tango hia atu he nui nga matauranga i kitea i taua

takiwa a i te mea kua tae mai nei ano nga rongo o taua mate na konei ahau i tono atu ai. He mea tika kia matau koutou ki te ahua o te paanga mai o taua mate i nga ra timatatanga mai a tera hoki ahau ka whakaatu atu i nga ahuatanga o nga mahi mo taua mate.—Taria te roanga.

Te Kaunihera o Tamatea.

I noho te Kaunihera i te Mane tuatahi o te marama ka hori tata ake nei ki Hehitingi, te tiamana ko Te Katene Pukerua. Ko te kupu i oti i taua hui kia whakahautia nga kainga i roto i tona rohe kia whakapai i nga whare ara kia horoia kia maka nga mea paru katoa ki wahike i te wiki whakamutunga o te marama. He tikanga pai tenei e te iwi. He tikanga pai ano hokite tukutuku tonu i nga tamariki ki nga kura me te ata hoatu ano i nga kai e pai ai nga puku e ora ai te tinana. I tu te hui a te Kaunihera o Tamatea ki Hehitingi nei i te rima o nga ra o Hepetema. Ko te putake nui i whakahaeretia ko te whakatu i a Pohe Hemi hei kai-tirotiro i te ora o nga kainga. I tae mai ano hoki te Apiha o te Tari Oro ara a Dr. Mercer! I tautoko ia i taua korero. Ko te ua ua o taua korero ko te kore kaha mo Te Kawana-tanga ki te tuku oranga mo te tangata o taua turanga inaianei. I whakaatu ano hoki taua takuta kia kaha te whakahauhau i nga Maori kia whakapai tonu i nga marae i runga i te rongo o nga mate huhua kei te rere haere i te ao. Kaati ko te mea pai ma koutou ko te noho tupato tonu ara ko te whakapai tonu i nga kainga me te ata kai i nga kai ahua re-reke. Me kai tonu i nga mea e puta mai ana he painga tere ki te tinana. Me tiki hoki he "Jeys Fluid" me nga mea pera ka horoi i nga whare ia wiki ia wiki. Me pera tonu hoki te mahi i nga tinana i nga wiki katoa Ehara he whakatupato tonu atu ia koutou.

Te Ropu Mataara o Heretaunga.

I noho te hui a te Ropu Mataara ki te Paki Paki i te wiki whaka mutunga o Hepetema nei ko P. H. Tomoana te tiamana. I whakatakotoria te ripoata a te komiti a paahitia ana. I whakatuturia nga Apiha mo te Tau Hou—koia enei—Tumuaki Hoani Ratima Kai tiaki-moni Keepa Winiata me te tumuaki. Hekeretari W. H. Nikera. Komiti Tumuaki Taranaki Te Ua, Tuahine Renata, Wi Nuku, Taare Hamlin, Takerei Ihaia, Pohe Hemi, Akonga Mohi, P. H. Tomoana me nga mema kohiri mai o era atu wahi. He nui nga kupu mihii mo te kaha o te komiti tuatahi ki te mahi me nga kupu whakahauhau i te komiti hou kia kaha ki te kauhau haere i te putake o te whakahuihui i te huinga tai-tamariki tanetai tamariki wahine kia kotahi ai te reo mo runga i nga tikanga katoa e pa ana ki te Iwi Maori hei pupuri hei whakatuputupu hei whakakaha tonu i te reo me te mana o te Maori ki runga i ana tikanga katoa i raro ano i te ture i paahitia mo tena tikanga mo tena tikanga. E pa ana nga mahi katikati hipi me era atu tu mahi katoa ki te whakahaere a tenei ropu tae atu hoki ki te mana tangata, na reira kia mataara!

Tamaiti Maori i mate ki te Hohipera i Nepia.

No nga ra o Akuhata ka hori ake nei ka pangia tetahi tamaiti no te Haroto e te mate, a i te mea ka taumaha haere te mate ka tukua mai ki te Hohipera i Nepia nei. I te koingo tonu o te tamaiti ki tona matua ka haere tonu mai te matua ki te tono kia tukua atu ia kia noho tonu i te taha o tona tamaiti otira kaore i whakaaetia e nga ture o tera wahi. Kaati ko te mahi a taua wahine he haerere tonu kia kite i tona tamaiti, a mate noa te tamaiti nei. Ka hoki te wahine nei ki tona kainga katahi ka korerotia te mau kino a te Hohipera i tona tamaiti. I runga i tenei rongo katahi ka mauria e te Komiti Marae o te Haroto te putake nei. Ko te korero a taua wahine i penei:— He maha ona taenga atu kia kite i tona tamaiti ka rongo tonu atu ia e karanga ana kia ia. Hei tona taenga atu kei roto tonu te tamaiti nei e takoto ana i ona paru, kaore tahi he tangata i te tiaki. I tono ia kia tukua mai te tamaiti ma ana tonu e tiaki kaati kaore i whakaaetia. Ki tana whakaaro na reira tonu i mate ai tona tamaiti. I runga i tenei ahua ka mauria e te Komiti Marae tenei putake a ka ripoatatia ki te Komiti o te Hohipera; ka haere mai ko Te Wano Taungakore (Taimana o te Komiti Marae) me tona hoa ki te korerotanga o taua putake. Kaati ko te Naahi i tiaki i taua tamaiti i pangia e te mate a kore ana e tae mai ki taua hui e ai ki te korero. Ko te kupu i oti i taua Komiti Marae hei tono ki te Hohipera kia whakaritea kia noho tonu hei te Naahi Maori hei tiaki i nga turoro Maori.

Etita. Kia ora rawa atu te Komiti Marae o Te Haroto Koina tonu te tikanga pai, ka kite iho i nga mea e rongo he ana ka ui ui a ka whakaeke ki runga i te tika haere ai. Tenei tonu to nuinga kei muri nei ara te Toa Takitini hei awhina atu i a koutou me te iwi nui tonu ki nga tikanga katoa He kaha ui te kaha. Toku tumanako kia hihiko te iwi ki te kimi i nga tikanga katoa me nga huarahi e taea ai te whakahaere, te mahi ranei nga tikanga e piki ai te tangata takitahi, te hapu, te iwi nui tonu ranei. Otira i te mea kaore i te matauria atu te mea e ngaro ana i tena i tena o koutou na reira i tika ai te tono atu kia tukua mai nga patai i ona ahua katoa me kore e taea tatou te arahi e tatou ano, notemea ko koutou ko tatou "Tatau! Tatau! He Toa Takitini te Toa! Ahakoa ra Mana rarahi, mana pakupaku ranei i te rapu i nga tikanga pai hei patu i nga tikanga kino ki te whakahaere hoki i nga tikanga atahua hei whakarata i nga ngakau hianga, ka whariki atu ahau ki raro i o koutou mana hei awhina i a koutou ki te whakatuputupu i te ngakau rangatira:—"Te taonga ra o koutou Tupuna ka mene ki te po."

Rev. Kenana Pahewa.

He me pai tonu te whakaatu i tena wa i tena wa i nga korero whakamaratua mo etahi o nga tangata o te iwi Maori kei te kitea maramatia atu te piki haere ki nga turanga nuanui. Ehara i te mea mo nga minita anake enei whakaatu, engari mo nga tangata katoa e kitea atu ana te pai o nga whakahaere, hei tauira ki nga tamariki, hei whakanui hoki ma te iwi.

Ko nga korero mo tenei putanga o ta tatou pepa mo Hakaraia Pahewa. Koia nei te minita o te Pariha o Te Kaha me Opatiki. He tana ia na tetahi o nga minita kaumatua rongonui hoki o Ngati Porou, na Matiaha Pahewa. I whanau a Hakaraia ki Tokomaru i te tau 1870. I kurangia ia ki Te Aute Kareti. E rima ana tau i raro i a Te Tatana a ko ia tetahi o nga tamariki tawhito o Te Aute e ora nei. I te tau 1889 ka tonoa ia e tona papa, rana ko Atirikona Renata Wiremu kia haere ki Te Rankahikatea kura minita ai, a kia whai ia i runga i o rana tapuae. No tana wa a Atirikona Hapata Wiremu i tae mai ai i Ingarangi hei kai-whakaako mo Te Rau. E ono ona tau e kura ana i Te Rau i raro i a Hapata. I te tau 1895 ka whakapangia ia hei minita mo te Pariha o Te Kaha. I whakapangia tahitia rana ko Ahipene Rangi. No te 1896 ka motuhia tahitia rana hei Piriti. I taua wa a tae noa mai ki tenei wa kei Te Kaha tonu ia e mahi mini ta ana.

No te tau 1918 ka whakaritea ia e te Pihopa o Waiaapu hei Kenana mo te Whare-karakia nui o te Pihopatanga i Nepia. Ko ia anake te Minita Maori o Niu Tirenī kua eke ki tenei tuunga honore o te Hahi. He whakaatu kia tatou i te aroha nui o te Pihopa o Waiaapu ki tana iwi Maori.

He tangata kaha a Hakaraia ki te whakahaere i nga rohe katoa o tona pariha. Nona te pariha whanui kei tenei Pihopatanga. Haere tonu ai ma runga hoiho, a he maha hoki nga aua hei whakawhitinga, a kaore hoki he piriti. He hoa pai a Hakaraia no nga Minita pakeha tae noa hoki ki nga Pihopa. Nui atu ana korero ngahau ki a ratou. I waho atu o tana mahi minita, e wha nga whakahaere i tino mau pai i a ia, ko te mohiotanga ki te mahi ahu-whenua mo nga paamu pakupaku, ko te whakahaere pi (bee), ko te whakaitiputipu pikaokao, ko te mahi whakaaahua (photography). He tohu enei no te hinengaro kei te oho tonu, kei te rapu haere i etahi atu matauranga ahakoa tona kaumatua. Kia ora tonu koe e te hoa, a ma te Matua i te wahi ngaro koe e manaaki.

Te N.Z. Churchman.

Tera tetahi pepa kei te perehitia mai i Dunedin, a tukuna ai tana pepa ki roto i nga Kahiti a te Hahi puta noa a Niu Tirenī katoa. I tono te Etita o te Toa Takitini kia tukuna mai he whakaatu ki ta tatou pepa mo nga korero tera e puta

i ia marama i ia marama. Kua whakaaetia taua take a tenei etahi o nga korero hei matakitaki iho ma te iwi Maori. Kua rite tonu te kite o nga iwi e rua, pakeha Maori i nga korero o te Churchman i nga ra timatanga o ia marama o ia marama. He take nunui katoa nga take o te Churchman, he nui hoki nga take whanui rawa kaore e tino rawe ki te reo Maori. Ko nga take ano e marama ki te Maori tera e whakamaorititia i ia marama i ia marama.

Tokoiti o nga Minita. E ki ana te Pihopa o Southwell (Ingarangi) kei nga kura nunui (University) tetahi mate i korekore ai he tangata mo te turanga Minita. Ko te mate tuarua kei nga matua. Kei te whai nga matua kia whiwhi nga tamariki i nga turanga nui te moni. Ko te whakaaro tuku i nga tamariki hei mahi i nga mahi a te Atua, kua kore i paingia e te nuinga o nga matua he iti no te orange. Kei te kuare ratou ki tenei mea ki te whakahere ki te Atua. He take tera e tika ana kia akona i roto i nga kura.

Te Pirimia o Ahitereria. Kua hurahia i te 5 o nga ra o Akuhata e te Pirimia tetahi wini whakaahu (stained glass) i tetahi o nga Pariha o Weiri. Ko taua wini na te Pirimia, na Mr. Hughes i whakaara hei tohu whakamaharatanga mana ki tona whaea.

Nga Mihana Tiamana. I te wa o te pakanga i whakamutua nga minita Tiamana i nga mahi Mihana o to ratou Hahi puta noa to tatou Emepaea. I hui tetahi ropu Karaitiana o to tatou Emepaea ki Geneva, a pahitia ana te motini "kia whakaaetia ano nga minita Tiamana ki te kaubau i roto i to tatou Emepaea." Kua tae te tono ki te Kawanatanga i Ingarangi. Ko te whakahoki mai e ki ana:—"Kaore e whakaaetia kia hoki atu nga Minita Tiamana i te mea kei te tino marama to ratou kaha ki te awhina ano i to ratou iwi Tiamana i te wa o te pakanga. Kua pahitia e te Kawanatanga kia toru nga tau katahi ka hoki ai nga Minita ki o ratou Mihana. Engari mehemea ka waiho ma tetahi ropu Karaitiana o roto ake i to tatou Emepaea e tono kia whakahokia nga Tiamana kei te mohiotia e ratou kaore he raruraru e tipu ake ina whakahokia mai ki roto i te Emepaea, ka whakaaetia era kia hoki mai inaianei tonu."

He Reta no Inia. Kei Inia e mahi ana tetahi wahine, na te Hahi o Niu Tirenei i tuku ki reira kau-whau ai i te Rongo-pai. Ko tana ingoa ko Miss Florence Smith. E ki ana ia:—"Ko te tau kaha rawa te mate kai o Inia ko te 1900. I konei ahan i tera wa. Ko te mate o tenei tau nuku noatu i to te 1900. I taua tau i riro mai te iari kakahu mo te 5 kapa. Inaianei kua eke ki te 1/6 mo te iari.

He maha nga tangata Karaitiana tonu kaore ano i hoko kakahu mo te 3, 4 tau atu etahi. Ko etahi he peeke nga kakahu. Ko etahi kua haere noa iho pena me nga kararehe, kaore rawa he kakahu hei huna i to ratou tu-tahanga tanga. Ko etahi kua whai i te tauira a Arama raua ko Iwi, kua tui-tui rau rakau hei kakahu. Tera tetahi kainga ko Mulay te ingoa. I reira tetahi o nga kaikaubau e ako ana i nga tangata e rite ana mo te Iriiri.

I te ra i Iriiritia ai ratou, kotahi tonu te huutu i waenganui i a ratou katoa. Hoatu ai te huutu ki te tangata tuatahi ka iriirita. Ka mutu tera te iriiri ka haere mai ki muri ka hoatu taua huutu ano ki te tuarua, he pera tonu a mutu noa te iriiri i taua ra. Ka rima nga tau o te timatanga o tenei mate o te whenua katoa o Inia. Nga tangata whai-rawa o mua kua kore rawa inaianei. Ko nga kau me era atu kararehe kua matemate katoa i te kore kai i te kore wai hoki. Ko nga whenua o etahi kua murua hei utu mo nga nama me nga purapura i ruia ai, a kaore rawa hoki i tipu. Ko nga whare kua tanuku kua hingahinga i te kore moni hei whakaora. Kua whai mai te tangata ko nga taone ki reira pitoto ai, a kaore hoki e ora i te kore tonu o te kai. Katahi nei ano ka timata te ua a kaore hoki e tere te tipu o te kai."

Hoani Kareti. Akarana. Kei te hanga houtia tenei Kareti. Kei a Maehe ka oti. Ko te whare mo te Tu-muaki, Kenaua P. T. Wiremu, kua oti. Ko tenei Kareti hei kura minita mo nga tamariki pakeha o Niu Tirenī me nga tamariki Maori. Kua katia a Te Rau a kua whakakotahitia te kura mo nga iwi e rua o enei motu. Ko tetahi wahi o taua kura he mea whakatu hei whakamahara ki a Pihopa Patihana i patua nei ki Nukapu, he moutere no Meranīhia i te tau 1871.

Hauraki. No te 16 o Hepetema ka whakaturia a Rev. H. Paraone hei Minita mo te takiwa ki nga Maori o Hauraki.

Meranīhia. I puta te inoi a te Komiti whakahaere i te Mihana o Meranīhia kia awhinatia atu ratou i runga i to ratou mate koremoni hei whakahaere i nga mahi o te Whakapono. Ko ta ratou tono, kia £5000. Kua katia nga pukapuka a kua tuturu te moni i kohia e Niu Tirenī katoa e £7,338. O tenei moni na te Pihopatanga o Akarana £2,713 Waiapu £1,890, Wellington £1182, Christchurch £907, Dunedin £438, Nelson £206, Kei te nama 3 o ta tatou pepa te whakaatu mo nga takiwa Maori i awhina atu i tenei karanga. Katahi ano ta Niu Tirenī manaaki nui i nga mahi Mihana.

Mo te Puru me kai i te

WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/9, 2/9 patara

Ki te Etita.

E ta tena ra koe. Ki te pai koe homai tetahi wahi o tau pepa hei perehitanga iho i nga mahara kei roto i ahau Ina te he kei mate roto. I ahau i Moe-angiangi ka tae ake tau nupepa tuatahi o te "Toa Takitini" kanui te pai o nga korero o roto ara he hangai ki nga whakaaro o tenei takiwa e matea-nuitia nei e te ngakau kia pera te haere o nga korero ki te iwi. He nui tooku tangi iho ki tau tono e mea ake nei koe kia manaakitia te pepa, a, ma te kaha o te tango a te tangata ka ora ai. E tika ana tenei korero, na konei ahau i tuhi atu ai. Kaati he patai taku kia koe—Ka mana ranei i a koe taku tono atu kia puta he kupu tohutohu ki nga wahine mo nga tikanga katoa e pa ana kia ratou? Ki te taea e koe te pera, ka puta tonu he maramatanga ki nga Ropu wahine e wawata nei kia akona e ratou etahi tikanga mo nga mahi o te kainga. Ki te taea ana te pena mai ka waiho tena hei tohu kei te mahara mai ano kontou nga tane kia matou ki nga wahine. He pai hoki ra ki ahau nei te kite tahi, te ako tahi, te mohio tahi, te rongu tahi me te whawha tahi i nga mea e puta ai he mohiotanga he painga hoki ki te tangata. E tino mohio ana ahau ki te peneitia te whakatakoto mai i etahi korero o tau pepa rera tonu e pirangitia e te wahine hei korero ake i nga takiwa e whakata ake ana i nga mahi horoi kaka noa i nga takiwa ranei e whanga ana kia maoa mai nga kai, a i nga takiwi ranei e whanga atu ana kia hoki mai kontou i a kontou haere maha Tooku hiahia kia taia mai e koe etahi korero mo nga mahi keeke nei tiamu nei ranei me era atu tini mea e tika nei kia mohiotia. I na te he ki ahau nei ko te haere ki te pakeha mo nga mea katoa. Kei hea ianei te pukai-tanga o te moni ki te tiki atu i te matauranga o te pakeha. Oira e ta kei te matau iho ano ma te kaha ki te manaaki atu i te taonga nei ka kaha ai hoki koe ki te tuku mai i euei korero e tonoa atu nei. Tukua atu ra tooku aroha ki oku hoa wahine i tawhiti He toro atu ra tena i ou whakaaro mei kore e rite ki aku e tumanako nei kia whakamaramatia ki oku hoa wahine maha me kore e piki ake to matou nei matauranga ki nga tikanga mahi i wehea a e tika ana hoki ma matou nei o nga mahi o roto i nga whare i te kainga hoki. He mokopuna ahau kia Tama-te-Rangi. Waiho, he Mahuru tenei a ko te kakano ko te kopura kua tiria kua rere hei tautoko i a koe ka whaka-tu mai na i tena pou whakamaharatanga mo tooku tupuna Kia piki rawa atu te ora kia rahi nga manaakitanga kia nui nga honore kia koe E tino tika ana tenei ki-Ma matou ma nga uri e tautoko te OHA-AKI a to matou Tupuna i runga i nga mahara whakatekau—"Ehara taku toa i te toa takitahi engari he Toa Takitini." Kia ora tonu koe.

Na to tuahine i roto i nga mahi—H. T. Rapua-i-te-Rangi.

Hepetema 21 ki Oketopa 21.**Kia Ora koutou e whāngai mai nei i te pepa.**

Te Ingoa	Te Kainga	Te Utu	Te Wa e Mutu Ai
Mrs A. Brett	Matata	15/6	3/22
Tangatake Hapuku	Opapa	20/-	8/24
Rev P. Hakiwai	Fernhill	6/6	8/22
Kipi Rewa	Ripia N. Wairoa	6/6	9/22
Tamati Mihu	Tologa Bay	6/6	9/22
Rev. H. T. Rawnsley	Patutahi	10/-	6/21
Wharewhiti Matenga	Waiotapu	20/-	8/24
Maaka Paweherua	Te Araroa	19/6	8/24
Eru Reid	Gisborne	13/-	8/23
Whaaka Parakau	Te Araroa	6/6	5/22
Tiaki Rewiri	Whakatane	6/6	1/21
Hori Tupaea	Te Hauke, Opapa	21/6	8/22
Hori Tupaea	Awhina mo te Pepa	21/-	
Mrs Reihana Ngatote	Mangonui	6/6	12/22
Hori Pukehika	Wanganui	6/6	8/22
Miss Airini Hea	Ruatoki N.	10/-	2/23
Sister Edith	Nuhaha.	6/6	8/22
Hakahaka Hahipene	Torere	13/2	8/22
Waaka Te Arakui	Taupo	5/6	1/21
Nepata Paraone	Puketapu	10/6	8/22
Whati Mihaere	M.A.C. Hastings	6/6	8/22
Hoera Rapara	Kairakau, Otane	6/6	8/22
Hoera Rapara	Awhina mo te Pepa	13/6	
Rev M. Tumatahi	Taupo	10/-	2/23

Nga Ture o Te Pepa.

Kotahi putanga i te marama

Kei te tahi o nga ra ka puta atu

Ko te utu mo te pepa e 6/6 i te tau

Me tuku mai nga reta me nga moni ki Te Etita—

Te Toa Takitini,

Box 300, Hastings.

Te Ropu Aroha. Kua tae mai te reta whakamihia a te Pihopa me te Hekeretari o Waipatu mo te nui o te manaaki a Te Ropu Aroha i nga mahi a te Hahi i tenei Hotoke. Huihui katoa ta ratou moni i tuku atu ai ki te Tari o te Pihopatanga £180. Ko te £100 mo te awhina i nga mahi a te Hahi i Meranuiha, ko te £80 mo nga pariha kei te taunaha i roto i te iwi Maori o te Pihopatanga o Waipatu. No Omaha, no Te Waipatu no Te Kahupatiki tenei Ropu.